

Karelen - med tålmodighet

De seneste forandringene i Sovjetunionen illustrerer ennå en gang at når det er spørsmål om politikk, bør man aldri si nei! Sto det å lese i Finlands største avis, Helsingin Sanomat, i høst.

Saken gjaldt spørsmålet om å kreve tilbake de tidligere finske områdene i Karelen etter 45 år på sovjetiske hender. Den besnærende tanken dukket opp for alvor da det sovjetiske kuppforsøket ble slått tilbake i august. Høylytte krefter vil ha grenserevisjon. Men saken er følsom og ettertanken har meldt seg stadig sterkere.

I fjor vår skrev Max Jacobson - tidligere finsk toppdiplomater og president Kekkonens utenrikspolitiske rådgiver - at «en stats grenser bare er hellige så lenge man evner å forsvare dem».

Karelen stiger fram for finnene

I denne situasjonen stiger tanken om Karelen fram for finnene. Men skulle en finsk «gjenforening» etter mønster av den tyske være i Finlands interesse? I løpet av høsten har debattens bølger gått høyt. Et «aktivistparti» og «måholdsparti» har etter gammel finsk tradisjon begynt å avtegne seg. «Aktivistene» mener Finland nettopp bør utnytte den «once in a lifetime»-sjansen som historien nå byr fram. I denne fløyen fører Karelenforbundet an, ledet av tidligere sjef for flyvåpenet, Rauno Meriö.

Og mange er enige. Omtrent 50 prosent av dem som ringte inn til kveldsavisen Ilta-Sanomats telefonvakt i slutten av september ga sin tilslutning. Avisen mente den hadde god dekning for sin første side dagen etter: «Folket vil ha Karelen tilbake!» - og ingenting annet - stod det der. Bedre bevis for at «finlandiseringens epoke» er slutt finnes ikke.

«Måholdspartiet» betoner derimot alle de betenkeligheter man også kunne høre i Vest-Tyskland inntil DDRs fall ble en historisk mulighet: Det skulle bli dyrt - svært dyrt, for området er vanskjøttet og underutviklet. De som bor der har sin egen identitet, og ville måtte integreres i det finske samfunnet med alt det betyr av boligbygging, innføring av trespråklig og sosiale såvel som andre utfgifter. Næringsliv, jordbruk og transport kan ikke innpasses i landets øvrige infrastruktur, osv., osv.

For Finlands interesser gjelder også i høyeste grad at i det kaos store deler av Europa nå befinner seg i, øker man ikke stabiliteten ved å begynne å diskutere grenser. President Koivisto har påpekt i en kommentar at tapet av Karelen skjedde som følge av to kriger og at dette er erkjent i tre fredsavtaler (1940, 1944 og 1947). Alle KSSE-land er enige om at man avholder seg fra grensejusteringer. Russerne - både på unions- og republikknivå - har sagt klart nei.

Geografisk omfatter Karelenområdene rundt Ladoga-sjøen og østover til Onega. I mellomkrigstiden gikk den finsk-sovjetiske grensen faktisk bare et par mil vest for Leningrad. Samtidig har det helt fra Lenins tid eksistert en «finsk-karelsk autonom sovjetrepublikk» på sovjetisk side.

Under Lenin fikk Sovjet-karelerne et utstrakt selvstyre. Ledet av et forhennevende styremedlem i Finlands Bank og dosent ved Helsingfors Universitet, Edvard Gylling, ble det bygget opp en ganske velfungerende selvstyrt republikk. Han tok fatt på oppgaven da han kom til Sovjet som politisk flyktning i 1918. Da var distriktet et fattig jordbruksområde uten industri. Gylling satte seg fore å prøve å gjennomføre drømmen som ble knust av «de hvite» i hans hjemland.

Men i 1935 ble han fjernet som leder for den finsk-karelske republikken. I en av Stalins første loftsryddinger måtte han flytte til Moskva der han fikk en bortgjemt forskerstilling. Senere ble han ytterligere forfulgt. I 30-årene var det ikke uvanlig at Stalins mistenksomhet mot «borgerlige nasjonalister» nett-

Karelen er området mellom den nåværende finsk-russiske grensen og helt fram til St. Petersburgs forsteder. Kommer Finland til å kreve området?

Av Håkan Nilson

■ ■ Kommer Finland til å kreve Karelen-området tilbake fra Sovjetunionen? Kronikkforfatteren, som er finsk fredsforsker, drøfter det omstridte områdes historie.

opp rettet seg mot typer som ham. Hans merkelige og triste skjebne førte ham til slutt til en fangeleir på øya Sakhalin utenfor kysten av Øst-Sibir, der han døde i 1940.

Edvard Gylling etterlot seg imidlertid en utvikling som på mange felter hadde bragt republikken fremover. Ikke minst hadde han fått satt i gang en omfattende forlagsvirksomhet og startet finsk-språklige aviser og tidsskrifter. Denne virksomheten har overlevet - og viser seg å ha betydning i dag. Nettopp i dag byr den på et utgangspunkt for å ta opp tråden der den ble brutt før krigen - å utvikle Karelen til et hjem for finsktalende grupper i Sovjet. På finsk side ser man en oppgave i å bidra til en slik utvikling.

I dag er de finsktalende nemlig i sørgelig mindretall i Sovjet-Karelen, mens her før annen verdenskrig hovedsakelig bodde karelere. Disse er nær beslektet med finnene, men snakker sin egen dialekt og har en noe annenledes kultur. På vestsiden av grensen - i Viborgs län - bodde det finner. Viborg var før krigen Finlands nest største by og hadde en sentral plass i landets «sjel». Tapet av den skulle være å sammenlikne med om Norge skulle ha måttet avstå Bergen eller Trondheim til en fremmed makt.

Få finsktalende igjen i Karelen

Annen verdenskrig snudde opp ned på hele befolkningsskulturen i Karelen. Etter tapet av Viborgs län i Vinterkrigen flyttet nesten alle finnene - ca. 400 000 - vestover. Etter det finske og tyske angrepet på Sovjet i 1941 flyttet de tilbake igjen - eller inn i områdene i Øst-Karelen som Finland okkuperte, men aldri hadde hatt tidligere.

Med nederlaget i 1944 evakuerte finnene igjen vestover, mens de gjenværende karelerne fikk det stempel alle fikk som hadde vært i kontakt med nazistene: De var ikke til å stole på, og ble derfor spredd for alle vinder - langt øst på.

For om finnene ikke hadde vært nazister, hadde de i høyeste grad vært Sovjets fiender. «Et glefsende fascistisk udyr» var en av Stalins mange språkblomster som kom til anvendelse. Karelen lå derfor så å si folketomt etter krigens slutt, og fikk etterhvert innvandring fra de verst krigsrammede områdene i Russland og Ukraina. Herfra ble folk overført i tusentall til den karelske republikken.

Derfor er heller ikke problematikken fra Tysklands gjenforening uten videre

noen god parallell. I Karelen står man i dag overfor en befolkning på mellom 300 000 og 500 000 mennesker som ikke snakker finsk. En befolkning der flertallet mangler enhver tilknytning til Finland.

Men også en gruppe ingermanlendere fikk slå seg ned i Sovjet-Karelen. Dette folket - fra området Ingermanland som ligger mellom Estland og St. Petersburg - står språklig svært nær finnene og regner seg selv som finner.

At det fortsatt tales finsk i Sovjet-Karelen og at interessen for finsk språk og kultur er sterkt økende, gjør nok sitt til at området for finnene fortsatt er mer enn bare en metafor for gamle minner. Men saken må naturligvis sees i en større sikkerhetspolitisk sammenheng.

Russernes sikkerhetsbehov reiser ganske mange spørsmål om hva et finsk krav på Karelen konkret skulle innebære. Om det er de historiske grensene man vil gjenopprette, så må man kreve hele området like til Systerbäck med byen Kexholm og halve Ladoga - Europas største innsjø. I så fall vil man nå helt fram til St. Petersburgs (Leningrads) drabantbyer. Dersom også Estland, Lettland og Litauen oppnår full militær suverenitet blir forsvaret av St. Petersburg trengt tilbake aller innerst i finskebukta. Militært betyr dette kanskje ikke like mye som før Sovjet fikk atombomben i 1949, men psykologisk spiller det uten tvil en stor rolle i hodene på russiske militære planleggere.

Finsk land helt til St. Petersburgs forsteder?

Noe som har vært lite kjent, er at president Kekkonen ved flere anledninger tok opp spørsmålet om Karelen, og sto ganske hardt på for å få i gang forhandlinger, allerede fra 1956. Men fra første stund fikk han klar beskjed: Karelska Näset mistet ganske riktig sin militære mening da man fikk atombomben. Men noen tilbakelevering kunne likevel aldri bli aktuelt på grunn av mulige presedensvirkninger.

Saken er ytterst følsom og innbyr til mange assosiasjoner og minner. De historiske linjene er tydelige. Den langsiktige tenkningen ser ut til å dominere - på begge sider av grensen. Det meste tyder nok derfor på at Karelen forblir der det er - på russisk side. Mellomkrigstidens finske østgrense kan komme til å vise seg å være en historisk parantes - bygget som den var på Finlands utstrekning som russisk provins. Som en selvstendig stats grense mot Russland duger den antakelig ikke.